

МОТИВИ КЪМ ПРОЕКТА НА ЗАКОН ЗА ИЗМЕНЕНИЕ НА НАКАЗАТЕЛНИЯ КОДЕКС

1. Причини, които налагат приемането на предложения проект на Закон за изменение на Наказателния кодекс

1. 1. С предложения законопроект се целят изменения, свързани с редица постановени от Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ, „Съдът“) осъдителни решения срещу България, установяващи нарушения на свободата на изразяването на мнение, регламентирана в чл. 10 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи на Съвета на Европа („Конвенцията“). В богатата си практика по темата ЕСПЧ изрично подчертава важността на разпространението на информация, както и на дебатите по въпроси от обществен интерес, които стоят „в основата на концепцията за демократичното общество, която е залегнала в цялата Конвенция“.

Осъдителните решения по делата „Божков срещу България“ (жалба № 3316/04) и „Касабова срещу България“ (жалба № 22385/03) са постановени през 2011 г. по жалбите на двама журналисти, осъдени за клевета. По делото „Касабова срещу България“ Съдът обръща особено внимание на несъразмерността на присъдената цялостна сума (наложените глоби и обезщетенията за неимуществени вреди), която жалбоподателката е трябвало да заплати. По делото „Божков срещу България“ Съдът също намира нарушение на чл. 10 от Конвенцията, тъй като националните власти не са привели достатъчни основания за намесата в свободата на изразяване на жалбоподателя и са му наложили прекомерни санкции.

Осъдителните решения по делата от групата „Маринова и други срещу България“ (жалба № 33502/07), постановени в периода 2016 – 2018 г., установяват нарушение на чл. 10 от Конвенцията във връзка с осъждането на жалбоподателите в отделни производства за клевета след сигнали, подадени от тях до компетентни органи срещу длъжностни лица във връзка с изпълнението на служебни задължения на тези лица. Подобни нарушения са установени и по делата „Здравко Станев № 2 срещу България“ (жалба № 18312/08), „Бойканов срещу България“ (жалба № 18288/06) и „Сапунджиев срещу България“ (жалба № 30460/08).

Съгласно чл. 46, § 1 от Конвенцията, високото договарящите страни се задължават да изпълняват окончателните решения на ЕСПЧ по всяко дело, по което са страна. Изпълнението на решенията на ЕСПЧ се изразява в предприемането на държавата на общи мерки, чиято цел е избягване на бъдещи подобни нарушения. Горезброените дела са под наблюдение от Комитета на министрите на Съвета на Европа от повече от 10 години.

В проекта са отразени и препоръки на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа (Резолюция 1003(1993), Препоръка 1589(2003), Резолюция 1577(2007), Препоръка 1814(2007), (ПАСЕ), Комитета на министрите към Съвета на Европа (СЕ) и

на Комисаря по правата на човека към СЕ. С предложения законопроект България ще изпълни задълженията си като страна по Конвенцията.

Със ЗИДНК, обн., ДВ, бр. 67 от 2023 г., законодателят предприе необходими изменения и допълнения в НК, като отмени по-тежко наказуемия състав на обидата и клеветата намали специалния минимум на наказанието глоба, предвидено за извършване на квалифицираните състави на престъпленията обида и клевета нанесени на длъжностно лице или на представител на обществеността при или по повод изпълнение на службата или функцията му (по чл. 148, ал. 1, т. 3 от НК – ред. стара) и предвиди възможност за приложение на института на освобождаване от наказателна отговорност с налагане на административно наказание по чл. 78а, ал. 1 от НК, в случаите, в които деянието представлява обида или клевета по отношение на орган на власт при или по повод изпълнение на службата му (с изменението на чл. 78а, ал. 7 от НК

Изменение претърпя и санкционната част на разпоредбите на чл. 148, ал. 1 и ал. 2 от НК, квалифициращи обидата и клеветата. До изменението квалифицираната обида (по чл. 148, ал. 1 от НК), се наказваше с глоба от три хиляди до десет хиляди лева и с обществено порицание, а квалифицираната клевета (по чл. 148, ал. 2, вр. ал. 1 от НК) – с глоба от пет хиляди лева до петнадесет хиляди лева и с обществено порицание. Със ЗИДНК, обн., ДВ, бр. 67 от 2023 г., специалния минимум за квалифицираните случаи на обида беше намален от три хиляди на петстотин лева, а този за квалифицираните случаи на клевета – от пет хиляди на хиляда лева. Същевременно, непроменени останаха специалните минимума на наказанието, предвидени по основните състави на обидата и клеветата по чл. 146, ал. 1 и по чл. 147, ал. 1 от НК, което доведе до известен дисбаланс между предвидените санкции.

Предлаганите изменения в разпоредбите на НК, регламентиращи обидата и клеветата, целят както да се довърши законодателната реформа, така и да се отстрани съществуващият понастоящем дисбаланс в предвидените наказания по основните и квалифицирани състави на тези престъпления. По този начин ще се даде възможност за по-широка дискреция на съда при индивидуализация на наказанието, което следва да се наложи на престъпния деец, за да се направи балансирана преценка за пропорционалност при индивидуализацията на наказанието.

1. 2. Със ЗИДНК, обн., ДВ, бр. 67 от 2023 г. законодателят криминализира деянието „изтезание“, в съответствие с изискванията на Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание (КПИДФЖНУОН) (ратифицирана, ДВ, бр. 80 от 1986 г., изм. и доп., бр. 19 от 1995 г.).

Съгласно чл. 12 от Конвенцията, всяка държава – страна по Конвенцията, осигурява бързо и безпристрастно разследване от страна на компетентните си органи на всички случаи, когато има достатъчно основания да се предполага, че на територия под нейна юрисдикция е било извършено изтезание. Необходимостта от въвеждането на състав на изтезанието в НК бе свързана и с осъдителната практика на ЕСПЧ (вж например решението по делото „Мюмюн срещу България“ (жалба № 67258/13) и е многократно отправяна препоръка на Комитета на министрите по изпълнението на групата дела „Великова срещу България“, което също е значително забавено.

Предложеното изменение в разпоредбата на чл. 144б НК се налага с оглед необходимостта от отстраняване на допуснатото стесняване на обхвата при приемането ѝ.

От субективна страна престъплението по чл. 144б, ал. 1 се отличава с наличието на две различни специални цели – изпълнителното деяние се осъществява „за да даде той или друго лице сведение или признание“ и „за да бъде наказан за деяние“. С предложеното изменение предвидените специални цели ще бъдат предвидени в алтернативност помежду си, като по този начин ще бъде разширено приложното поле на съществуващия престъпен състав, като ще се подчертае, че деецът може има за цел освен да изтръгне сведение или признание от пострадалия, още и да го накаже за реално или предполагаемо извършено от него поведение.

2. Цели на предложения проект на акт за изменение на Наказателния кодекс

2. 1. Предлагащите изменения в разпоредбите на чл. 146, ал. 1 и 147, ал. 1 от НК, регламентиращи основните състави на обидата и клеветата, целят да се поправи съществуващият понастоящем дисбаланс в предвидените наказания по основните и квалифицирани състави на тези престъпления. Без да бъдат извършени тези промени, предвидените наказания в основните състави ще останат по-тежки от тези в квалифицираните им състави.

По този начин ще се даде възможност за по-широка дискреция на съда при индивидуализация на наказанието, което следва да се наложи на престъпния деец, за да се направи балансирана преценка за пропорционалност при индивидуализацията на наказанието.

2. 2. Предложеното изменение в разпоредбата на чл. 144б, ал. 1 от НК ще позволи максимално точно криминализиране на деянието, визирано в чл. 1 на КПИДФЖНУОН, което от своя страна ще доведе до пълното изпълнение на международноправните ангажименти на Република България, свързани с Конвенцията.

Приложното поле на този престъпен състав ще се разшири, като ще се подчертае, че деецът може да има за цел освен да изтръгне сведение или признание от пострадалия, още и да го накаже за реално или предполагаемо извършено от него поведение.

Предлаганите промени в проекта на Закона за изменение на Наказателния кодекс са следните

Предлага се специалния минимум на наказанието глоба, предвидено по основния състав на престъплението обида да се намали от хиляда на петстотин лева, а специалния минимум на наказанието глоба, предвидено по основния състав на престъплението клевета да се намали от три хиляди на хиляда лева.

Предлага се в диспозицията на наказателноправната норма по чл. 144б, ал. 1 от НК изразът „за да бъде наказан“ да се замени с „или за да го накаже“, като по този начин приложното поле на този престъпен състав ще се разшири до визирания в чл. 12 от КПИДФЖНУОН, като ще се подчертае, че деецът може има за цел освен да изтръгне

сведение или признание от пострадалия, още и да го накаже за реално или предполагаемо извършено от него поведение.

3. Очаквани резултати от прилагането на проекта на Закона за изменение на Наказателния кодекс

3. 1. С предложения законопроект българското законодателство ще бъде съобразено с изискванията на Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи и практиката на Европейския съд по правата на човека. Ще бъдат изпълнени и препоръките на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа (Резолюция 1003(1993), Препоръка 1589(2003), Резолюция 1577(2007), Препоръка 1814(2007), (ПАСЕ), Комитета на министрите към СЕ и на Комисаря по правата на човека към СЕ.

3. 2. Ще бъдат изпълнени международноправните ангажименти на Република България, свързани с Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание.

4. Финансови и други средства, необходими за прилагането на новата уредба

Предвижда се осъществяването на дейността по законопроекта да се извършва в рамките на предвидените финансови средства на структурите.

Законопроектът не съдържа разпоредби, свързани с въвеждането на регулаторни режими.

Проектът на закон не съдържа разпоредби, въвеждащи актове на Европейския съюз, поради което не е изготвена таблица за съответствие с правото на ЕС.

Към законопроекта е приложена справка за съответствието му с Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи и с практиката на Европейския съд по правата на човека.

В рамките на второто плащане по Националния план за възстановяване и устойчивост на Република България, в изпълнение на етап (M217) „Влизане в сила на изменения в правната рамка, свързани със защита на лицата, които подават сигнали за нарушения на законодателството“, част от Реформа K.10.R2: „Противодействие на корупцията“ са и предлаганите изменения в разпоредбите на чл. 146, ал. 1 и чл. 147, ал. 1 от Наказателния кодекс (НК), поради което законопроектът ще бъде публикуван за провеждане на обществени консултации за срок от 14 дни.